

*etsi natus est habere, non tamen est ei debitum, ut habeantur. Est tamen malum, si non habeat manus, quas natus est, et debet habere, si sit perfectus, quod tamen non est malum ovi. Omnis autem privatio, si proprie et stricte accipiatur, est ejus, quod quis natus est, et debet habere. In privatione ergo sic accepta est ratio mali... Privatio autem ordinis et commensurationis debita in actione est malum actionis (1). Itaque generatim loquendo, nihil est malum, nisi boni privatio, sicut tenebra luminis (2). Et posset etiam malum per oppositionem ad primam boni definitionem ex effectibus desumptam describi id, quod nemo appetit, vel quod omnia aversantur. Planum quippe est, nullum ens appetere posse id, a quo privatur, vel certe privari censetur, consentanea sibi ac debita perfectione.*

## ARTICULUS II.

## Quotuplex sit bonum eique oppositum malum.

Bonum vel malum verum et apparens:

148. Bonum dividitur primo in verum et apparens. «Verum bonum dicitur, quod tale est, quale existimatur, et cognoscitur; apparens vero, quod existimatur, non tamen est in re». Et quamvis divisio hæc cuilibet enti aptari posset, datur quippe verum aurum et apparens, vera et apparens virtus, etc., nihilominus «peculiari... ratione solet hæc partitio in bono declarari, quia cum propria causalitas boni sit, appetitum movere, æque fere id præstat bonum existimatum ac verum; quia cum ad movendum appetitum per cognitionem applicetur, tantum movet, quantum judicatur seu existimatur, quamvis reipsa tale non sit» (3). Hinc patet etiam, quid sit malum verum et apparens.

absolutum et relativum:

Secundo dividitur bonum ejusque oppositum malum in *absolutum et relativum*, seu bonum vel malum in se et bonum vel malum alteri: quæ divisio satis per se intelligitur. Malum in se vocat S. Thomas *malum simpliciter*, malum vero alteri *malum secundum quid*, idque sic describit: *Illud... dicitur simpliciter malum, quod est secundum se malum. Hoc*

(1) S. Thom. lib. 3.<sup>o</sup> *Contr. Gent.*, cap. 6. Cfr. *ibid.* cap. 7; 2.<sup>o</sup> dist. 34. quest. 1, art. 2; 1 p. quest. 48, art. 3 et 5; et alibi passim.

(2) S. Joann. Damasc., lib. 4 *de Fid. Orthodoxa*, cap. 2.

(3) Suarez, disp. *Metaph.* 10, sect. 2, n. 1.

*autem est, quod privatur aliquo particulari bono, quod est ex debito suæ perfectionis; sicut ægritudo est malum animalis, quia privat æqualitate humorum, quæ requiritur ad perfectum esse animalis. Sed secundum quid dicitur esse malum, quod non est malum secundum se, sed alicujus, quia scilicet non privatur aliquo bono, quod sit de debito suæ perfectionis, sed quod est de debito perfectionis alterius: sicut in igne est privatio formæ aquæ, quæ non est de debito perfectionis ignis, sed de debito perfectionis aquæ. Unde ignis non est secundum se malus, sed est malus aquæ (1). Consonat huic doctrinæ id, quod Eximius Doctor notatum reliquit, malum in se vel absolutum importare semper privationem debitæ perfectionis, nec posse denominari tale ex aliqua re positiva, quemadmodum fusius mox probabitur, at malum relativum posse esse non solum privationem boni debiti, sed etiam formam ac perfectionem positivam, utpote quæ potest alicui subjecto repugnare ac disconveniens esse. Sic justitia licet in se forma positiva, mala sentibus accidit; et lupus malus est ovi (2).*

149. Tertio dividitur bonum in *honestum, delectabile et utile*, quam divisionem sæpe meminit S. Thomas (3), et eam prius tradiderat Aristoteles (4), significaveratque S. Ambrosius (5); animadvertitque Angelicus hanc divisionem proprie esse boni humani, posse tamen accommodari ad communem rationem boni, seu ad bonum in genere (6). Itaque in primis bonum honestum sumi potest latius et pressius. Latius sumitur bonum honestum non in ordine ad mores, sed in ordine ad naturam; et est quicquid perficit naturam et est conveniens illi, etiam seclusa ratione virtutis, ut est sanitas, integritas, scientia et vita ipsa, quam tamen interdum amare vel tueri turpe est, etiamsi ex se maxime conveniens naturæ videtur. Et hoc bonum videntur antiqui Philosophi appellasse *bonum naturæ*, quod distinguebant a

honestum, delectabile et utile;

(1) S. Thom. *de Malo*, quest. 1, art. 1 ad 1.<sup>um</sup>

(2) Vide Suarez, disp. *Metaph.* 11, sect. 1, n. 8.

(3) Vide 1 p., quest. 5, art. 6; 2. 2. quest. 145, art. 3; in lib. 1.<sup>um</sup>

*Ethicor.* lect. 5, paragr. c; *De malo* quest. 1, art. 4, ad 12.<sup>um</sup> etc.

(4) *Ethicor.* lib. 2, cap. 3; et lib. 8, cap. 2 et 3.

(5) *De Officiis*, lib. 1, cap. 9.

(6) 1 p., quest. 5, art. 6.

bono honesto, quod *per se decens* appellabatur, ut colligitur ex Cicerone (1). Tamen quia hoc bonum naturæ per se conveniens est et amabile, ideo ita censetur comparari appetitus naturæ ad hoc bonum, sicut appetitus rationalis ad bonum per se decens; atque hac ratione in ordine ad naturam hoc bonum comprehenditur sub bono honesto. Cum potissimum tale sit, ut seclusa speciali ratione, quæ in quibusdam adjunctis potest occurrere, honeste valeat appeti (2). At bonum honestum plerumque pressius sumitur in ordine ad actiones humanas et morales, prout recta et prudenti ratione regulari possunt, estque illud, quod per se et ex se decet hominem vel personam ratione utentem: et idem esse cum virtute probat S. Thomas (3). *Per se*, inquam, et *ex se*, quia seclusa utilitate et ordine ad bonitatem alterius rei, ad quam obtinendam conducatur, et seclusa delectatione, quam afferre possit, habet in se appetibilitatem ac decentiam et proportionem, quæ reperitur inter tale bonum ac naturam rationalem. Sicut *dare eleemosynam* est honestum, quia per se consentaneum est naturæ rationali, etiam si per impossibile homo sic operans nullam inde utilitatem vel commoditatem caperet, præter ipsum recte operari (4). Et bonum hujusmodi honestum honestate morali distinguitur in actum, habitum et objectum; sunt enim actus formaliter boni et honesti, ut sunt actus virtutis, quibus correspondent habitus eorum elicitivi, et utrisque presupponuntur objecta honesta, ex quibus sumunt honestatem actus et habitus.

Bonum deinde delectabile vel jucundum est illud, quod appetitur ratione delectationis vel suavitatis ac vitalis quietis, quam appetitus experitur in bono adepto: talis est, v. g. cibus sapidus, vel musicus concertus. Sive enim bonum delectabile sumas pro ipso actu delectationis, sive pro objecto, quod delectat, sive pro utroque per modum unius, scilicet pro quiete in tali re, sicut beatitudo interdum sumitur objective pro objecto beante, interdum formaliter pro illius

(1) *De Finib.*, lib. 3 et 4.

(2) Suarez, *disp. Metaph.* 10, sect. 2, n. 15.

(3) 2. 2. quæst. 95, art. 1.

(4) Suarez, *loc. cit.*, n. 11.

possessione ac fruitione, interdum pro utroque; boni rationem habet, quia valde allicit invitataque appetitum, quod signum est habere illud magnam cum eo proportionem et convenientiam. Utrum autem bonitas objecti ipsius delectabilis in se distinguatur ab honestate, sive morali sive naturali, vide si lubet apud Suarez (1).

Denique bonum utile est illud, quod conveniens et appetibile est ratione alterius boni, quod mediante illo potest obtineri: quare non habet rationem finis, sed medii, nec proinde bonum utile, quia tale habet in se appetibilitatem, sed solum appetitur ex bonitate finis, ut alibi solet ostendi contra nonnullos contra sentientes.

Istæ tres rationes boni, honesti, delectabilis et utilis possunt in idem subjectum materiale cadere, ut patet v. g. in virtute, quæ et honestum bonum est, et delectationem suavissimam homineque dignissimam gignit, ac demum utilis est ad æternam salutem adipiscendam. Nihilominus divisio recte facta est, tum quia rationes formales diversæ sunt, tum quia subjecto separari queunt, ac sæpe separantur. Apposite Aquinas: *Honestum concurrat in idem subjectum cum utili et delectabili, a quibus tamen differt ratione. Dicitur enim aliquid honestum... in quantum habet quemdam decorem ex ordinatione rationis. Hoc autem quod est secundum rationem ordinatum, est naturaliter conveniens homini. Unumquodque autem naturaliter delectatur in suo convenienti. Et ideo honestum est naturaliter homini delectabile; sicut de operatione virtutis Philosophus probat in 1.<sup>o</sup> Ethicor. (cap. 8). Non tamen omne delectabile est honestum, quia potest etiam aliquid conveniens esse secundum sensum, et non secundum rationem. Sed hoc delectabile est præter hominis rationem, quæ perficit naturam ipsius. Ipsa etiam virtus, quæ secundum se honesta est, refertur ad aliud sicut ad finem, scilicet ad felicitatem* (2). Cæterum quamvis Tullius (3) et S. Ambrosius (4) doceant quod *nihil potest esse utile, quod non sit honestum*, mens ipsorum fuit

(1) *Disp. Metaph.* 10, sect. 2, n. 18 seqq.

(2) S. Thom. 2. 2. quæst. 95, art. 3, ubi lege plura. Cfr. Suarez, *disp. Metaph.* 10, sect. 2, n. 5.

(3) *Lib. 2 de Officiis.*

(4) *Lib. 2 de Officiis*, cap. 6.

nihil posse esse simpliciter et vere utile, quod repugnet honestati, quia oportet, quod repugnet ultimo fini hominis, quod est bonum secundum rationem; quamvis possit forte esse utile secundum quid respectu alicujus finis particularis. Non autem intendunt dicere, quod omne utile in se consideratum pertingat ad rationem honesti (1). Unde factum esse videtur, ut aliquando delectabilia dicantur quasi per antonomasiam ea, quæ non aliam rationem habent appetibilitatis præter delectationem; et similiter utilia, quæ solum ad finem alium assequendum conducunt. Dicendum, scribit idem Angelicus, quod hæc divisio non est per oppositas res, sed per oppositas rationes; dicuntur tamen illa proprie delectabilia, quæ nullam habent aliam rationem appetibilis, nisi delectationem, cum aliquando sint et noxia et inhonesta. Utilia vero dicuntur, quæ non habent in se, unde desiderantur; sed desiderantur solum, ut sunt ducentia in alterum, sicut sumptio medicinæ amaræ. Honesta vero dicuntur, quæ habent, unde desiderantur (2).

Probatur  
prædicta divisio:

Jam ratio hujus divisionis plana est, quia inter bonum per se bonumque in ordine ad aliud non datur medium. Bonum autem in ordine ad aliud est bonum utile. Item in bonis per se, præter ea quæ ob delectationem appetuntur, et ea quæ etiam hac præcisa ob solam propriam decentiam cum natura, sive cum natura generatim cujuslibet rei, sive cum natura rationali, nihil aliud videtur posse assignari. Vel si mavis rem cum S. Thoma declarare ex analogia motus appetitus cum motu corporeo; bonum est aliquid, in quantum est appetibile et terminus motus appetitus, cujus quidem motus terminatio considerari potest ex consideratione motus corporalis. Terminatur autem motus corporis naturalis simpliciter quidem ad ultimum, secundum quid autem etiam ad medium, per quod itur ad ultimum, quod terminat motum: et dicitur aliquid terminus motus, in quantum aliquam partem motus terminat. Id autem, quod est ultimus terminus motus, potest accipi dupliciter, vel ipsa res, in quam tenditur, utpote locus vel forma; vel quies in illa re. Sic ergo in motu appetitus id quod est appetibile terminans motum appetitus secundum quid ut medium, per quod tenditur in aliud, vocatur utile. Id autem, quod appetitur ut ultimum

(1) S. Thom. 2. 2. quæst. 95, art. 3, ad 3.<sup>um</sup>

(2) S. Thom., 1 p., quæst. 5, art. 6, ad 2.<sup>um</sup>

terminans totaliter motum appetitus, sicut quædam res, in quam per se appetitus tendit, vocatur honestum, quia honestum dicitur, quod per se desideratur. Id autem, quod terminat motum appetitus ut quies in re desiderata, est delectabile (1).

Ex his jam satis patet, cur S. Thomas scripserit divisionem hanc proprie esse boni humani, quamvis possit etiam accommodari ad bonum in communi. Proprie est divisio boni humani, quia bonum honestum in sensu strictiori magisque proprio est bonum entis rationalis. Bonum etiam utile pro entibus cognitione carentibus nullo modo datur, nec fortasse tam proprie pro animalibus; quamvis enim hirundo, v. g. congreget paleas ad nidificandum, quæ actio non alia ratione est bona, nisi quia utilis, tamen si ipsam utilitatem ejus non apprehendat, nec proinde illam propter bonitatem finis, ad quem fabrica nidi tendit, appetat, non videtur in sensu stricto bonum utile, qua tale, sectari. Denique bonum delectabile proprie quidem reperitur in omnibus entibus cognoscivitis, licet magis perfecte in ratione utentibus, quam in animalibus; «rebus autem cognitione carentibus solum per metaphoram et analogiam quamdam attribui potest, in quantum quietem habet unaquæque res in bono possessore: quia tamen illa quies non est per proprium actum, sed per solam carentiam motus, ideo propriam et specialem rationem boni habere non potest».

Quia tamen magis aut minus proprie in omnibus entibus rationes triplicis hujus boni considerari possunt ideo recte S. Thomas innuit prædictam divisionem ad bonum in communi applicari aliquo modo posse. Cæterum ad defendendam rectitudinem hujus divisionis, necesse non est prædicta tria bona in singulis entium generibus considerare, sed potest dici, quando divisio hæc datur de bono in communi, non esse sensum omnia hæc tria bona in singulis rebus reperiri, sed simpliciter inesse in rebus seu entibus hujusmodi rationes bonorum; et e converso omnes rationes bonorum in quibuscumque entibus inventas sub tribus prædictis sufficienter comprehendendi (2).

(1) S. Thom. 1 p. quæst. 5, art. 6.

(2) Vide Suarez, loc. cit., n. 27, apud quem habes fuse tractatas difficultates contra tripartitam hanc boni divisionem, a n. 11 ad 28.

utrum univoca  
sit analogia.

Quæres forte, qualis sit divisio hæc, univocane an analogica. Analogam esse docet S. Thomas hisce verbis: *Bonum non dividitur in ista tria, sicut univocum æqualiter de bis prædicatum, sed sicut analogum, quod prædicatur secundum prius et posterius; per prius enim prædicatur de bonesto et secundario de delectabili, tertio de utili* (1).

Et in bono quidem utili plane cernitur analogia attributionis per extrinsecam denominationem, nam non appetitur, prout tale ex intrinseca bonitate sua, sed solum propter bonitatem finis, unde non habet rationem boni nisi in ordine ad finem; et sive simili modo denominatur bonum ex bonitate finis, ac medicina denominatur sana a sanitate animalis tamquam ab extrinseca forma. Bonum autem delectabile quoniam non appetitur propter aliud, sed propter convenientiam propriam cum appetitu, nequit dici analogum per extrinsecam denominationem, nihilominus potest adhuc recte dici analogum, fere sicut accidens est analogice ens per intrinsecam attributionem ad substantiam, tum quia est imperfectum comparatione boni honesti, tum quia delectabile bonum «extrinsece supponit aliud bonum per se conveniens, in quo appetitus quiescat per delectationem, et ex natura sua ad hoc tantum instituta est delectatio, ut sit veluti quidam decor et quasi condimentum alterius superioris boni. Et ideo imperfectus ordo est appetere operationem propter delectationem in ea sistendo, cum potius delectatio sit propter operationem amanda, sicut est instituta. Præsertim vero respectu hominis bonum delectabile, quod non habet honestatem adjunctam, non potest simpliciter bonum existimari, quia et majori privat bono, et non conducit ad bonum simpliciter hominis, quod est vivere secundum rationem, ut in simili dixit D. Thomas. Et hoc sensu dicunt aliquando Patres nihil esse bonum, nisi virtutem, ut patet ex Hieronymo (2) et Ambrosio (3).» Ita egregie Doctor Eximius (4).

(1) 1<sup>a</sup> p., quæst. 5, art. 6 ad 3.<sup>um</sup>

(2) In *Isaiam*, cap. 11.

(3) Lib. 1 *Officiorum*, cap. 9.

(4) Disp. *Metaph.* 10, sect. 2, n. 29.

Per oppositionem ad triplex hujusmodi bonum posse considerari malum turpe et contristans seu injucundum et inutile. Quamquam malum oppositum honesto bono latius sumpto, in rigori non dicitur turpe, nisi turpe latius voces quidquid naturam deformat ac dedecet. Inutile autem non habet propriam rationem mali, quia non videtur opponi per modum privationis, sed puræ negationis, quemadmodum declarat Suarez (1). Nisi forte inutile malum restringas ad ea sola objecta indicanda, quæ cum ex natura vel institutione sua deberent apta esse ad finem aliquem assequendum, ex accidentali aliquo defectu inepta redduntur. Atque hæc forte sunt causæ; cur non soleat in malo hæc trimembris divisio assignari, sed bimembris tantum, scilicet culpa et pena, turpe et injucundum.

Opposita mali  
divisio indicatur

150. Quarto dividitur bonum in naturale vel physicum et morale: quæ divisio quamvis «de bono in communi intelligi possit, quia bonum delectabile et utile etiam potest aut naturale esse aut morale, proprie tamen dari solet de bono honesto generatim sumpto, quod esse potest terminus ultimus appetitus tamquam per se conveniens.» Bonum naturale est illud, quod per se convenit cuicumque naturæ, bonum autem morale idem est ac honestum in strictiori sensu, videlicet consentaneum naturæ rationali prout talis est, intellige in ordine ad peculiarem modum operandi, quem habet libere dirigendo suas actiones ad finem. «Nam mos, unde morale dictum est, in libera operatione consistit, ut constat.» Aliter bonum naturale est id, quod cuicumque naturæ, sive ratione carenti sive etiam rationali, consentaneum est, secundum id quod naturaliter est, vel naturaliter, seu non libere, operari potest; morale autem est id, quod consentaneum est naturæ dumtaxat rationali, prout libere operanti (2).

Bonum vel  
malum naturale  
et morale.

Simili modo malum dividitur in naturale et morale. Naturale est omnis privatio boni naturalis naturæ debiti, morale vero privatio boni moralis, vel privatio dedecens naturam rationalem, prout libera est. «Unde naturale malum invenitur in omnibus rebus ratione carentibus, et sese etiam extendit

(1) Disp. *Metaphys.* 11, sect. 2, n. 7.

(2) Cfr. Suarez, disp. *Metaph.* 10, sect. 2, n. 30.

ad res intellectuales, quatenus propriam naturam habent, et naturalem aliquam perfectionem requirunt, qua privari possunt sine suo consensu vel cooperatione libera; morale autem malum solum in natura libera reperitur, ut libera est» (1).

Malum culpæ et malum pœnæ.

151. Cum hac habet aliquam affinitatem divisio illa cebris in malum culpæ et pœnæ, quæ solum in malum creaturæ rationalis cadere potest (2); ipsa enim sola est capax culpæ et consequenter veri nominis pœnæ. Malum culpæ est carentia perfectionis debitæ secundum liberam actionem vel inordinatio in actione vel omissione libera; utroque enim modo peccari et admitti culpa potest, et actionem naturæ rationali dissonam libere efficiendo, et actionem, quæ facienda erat, libere omittendo. Malum autem pœnæ est quælibet alia carentia boni debiti contracta seu inflictiva ob culpam. Ita dilucide Suarez (3) rem exponit ad mentem S. Thomæ, qui sæpe divisionem hanc pertractavit (4). Sed quoniam res hæc ad Theologos et morales Philosophos spectat, non est fusius hic persequenda.

Malum culpæ est origo mali pœnæ.

Duo solum addere juvat, quæ declarant, quomodo inter sese mala ista comparentur. Primum est, quod formaliter loquendo, malum culpæ est origo mali pœnæ et causa ejus, non physica, sed moralis; sicut e converso meritum est causa præmii. Tria enim ex S. Thoma implicat ratio pœnæ: *primum, quod habet respectum ad culpam; dicitur enim proprie aliquis puniri, quando patitur malum pro aliquo, quod commisit. Habet autem hoc traditio Fidei, quod nullum nocentium creaturæ rationalis potuisset incurrere, neque quantum ad animam, neque quantum ad corpus, neque quantum ad aliqua exteriora, nisi peccato præcedente vel in persona, vel in natura... Secundum vero, quod pertinet ad rationem pœnæ est, quod voluntati repugnet... Tertium vero esse videtur de ratione pœnæ, ut in quadam passione consistat* (5).

(1) Cfr. Suarez, disp. *Metaph.* 11, sect. 2, n. 2.

(2) Cfr. S. Thom. *de Malo*, quæst. 1, art. 4; cum S. Augustino vel S. Fulgentio, in lib. *de Fide, ad Petrum*, cap. 21.

(3) Disp. 11 *Metaph.* sect. 2, n. 5, ubi plura require a n. 3.<sup>o</sup> ad 6.<sup>um</sup>

(4) 1 p., quæst. 48, art. 5 et 6; *de Malo*, quæst. 1 art. 4; 2.<sup>a</sup> dist. 35, art. 1; et alibi.

(5) S. Thom. *de Malo*, quæst. 1, art. 4, ubi fusius hæc evolvuntur.

Alterum notandum est, quod si duo hæc mala in gravitate comparentur, «longe majus est malum culpæ malo pœnæ, siquidem culpa privat peccantem ordine debito ad Deum, unde cedit in offensionem et injuriam Dei; pœna autem, ut pœna, hoc non habet ex ratione sua, sed sinit in detrimento aliquo creaturæ. Offensa autem Dei majus malum hominis est, quam quodlibet aliud detrimentum; et ideo quodlibet malum pœnæ potius sustinendum est, quam malum culpæ admittendum. Et propter eandem causam potest Deus esse auctor mali pœnæ, non autem mali culpæ. Sed hæc Theologis relinquamus» (1). Interea vide, si lubet, S. Thomam (2).

Primumque secundo longe deterius.

Et hæc quidem sunt divisiones desumptæ ex differentiis ipsius formalis rationis boni et mali. Aliæ nunc facile intelligi possunt petite ex rebus ipsis, quæ bonæ denominantur.

Bonum vel malum animæ et corporis extrinsecum.

152. Primaque proponi potest divisio boni in bonum corporis et animæ et extrinsecum, quod fortunæ bonum appellari solet, ut patet ex Aristotele (3), cujus doctrinam sic exponit Angelicus Doctor. Bonorum *quædam sunt exteriora, sicut divitiæ, honores et amici, et alia hujusmodi, quædam vero interiora, et hæc rursus dividuntur in duo genera, quia quædam eorum pertinent ad corpora, sicut robur corporis, pulchritudo et sanitas; quædam vero pertinent ad animam, sicut scientia et virtus, et alia hujusmodi. Inter quæ bona, principalissima sunt ea, quæ pertinent ad animam, nam res exteriores sunt propter corpus, corpus autem propter animam, sicut materia propter formam, et instrumentum, propter agens principale. Et hæc communis sententia omnium Philosophorum, scilicet quod bona animæ sunt principalissima; sed circa alia bona diversimode senserunt Stoici et Peripatetici. Nam Stoici posuerunt alia bona non esse homini bona, eo quod eis non sit homo bono. Peripatetici autem, id est sectatores Aristotelis, posuerunt bona quidem exteriora esse minima bona; bona autem corporis quasi media, sed bona principalissima ponebant bona animæ, quibus homo est bonus. Aliæ vero secundum*

(1) Suarez, disp. 11 *Metaph.* sect. 2, n. 6.

(2) 1 p., quæst. 48, art. 6; 2.<sup>o</sup> dist. 37, quæst. 3, art. 2; *de Malo*, quæst. 1, art. 5.

(3) Arist. lib. 1.<sup>o</sup> *Ethicor.* cap. 12.

*eos dicuntur bona, in quantum instrumentaliter ipsis principibus deserviunt* (1).

Divisio mali huic boni divisioni respondens per se innotescit.

Bonum  
metaphysicum  
vel  
transcendens  
et bonum de  
genere  
qualitatis:

Præterea dividitur bonum in metaphysicum vel transcendens et bonum de genere qualitatis, quam divisionem commemorat S. Thomas in quæstione nona *de Potentia* (2). Bonum transcendens est id, quod de omni prorsus ente prædicatur, desumiturque ex perfectione, sibi conveniente, quam quævis res ex propria entitate necessario possidet. Bonum vero de genere qualitatis est perfectio, quam res habet per qualitatem aliquam naturæ suæ convenientem: talis est, v. g. *scientia* et *virtus* in homine.

malum  
metaphysicum  
non datur.

Cui divisioni boni nulla respondet mali divisio, saltem in entibus realibus, quia licet detur malum de genere qualitatis, ut *error*, v. g. *vitiū*, tamen nullum datur proprie dictum malum transcendens vel metaphysicum in rerum natura existens. Quod enim Leibnitzius commentus est malum metaphysicum in limitatione perfectionis positum, præterquam quod in Deo non reperitur, neque relate ad creatas res malum proprie dici potest, quandoquidem malum in vero sensu vocis non perfectionis qualiscumque, sed perfectionis *debitæ* carentiam importat. Malum ergo transcendens solum dici posset non ens vel chimæra.

Bonum  
simpliciter et  
bonum  
secundum quid.

Denique bonum dividitur in *bonum simpliciter* et *bonum secundum quid*, cujus divisionis non unus est sensus. Primo enim sæpe dicitur bonum simpliciter bonum honestum, bona vero delectabilia et utilia bona secundum quid, quia nempe primum ratione sui bonum est, cætera vero si præscindantur ab alio, non sunt bona, ut ex dictis patet. Secundo bonum simpliciter intelligi potest bonum in se continens omnem perfectionem ac bonitatem in tota latitudine entis; bonum vero secundum quid est illud, quod ex parte tantum bonum est. «Atque hoc modo solus Deus est bonum simpliciter, omnis vero creatura est bonum tantum secundum quid: quomodo intelligi potest illud Marci: *Nemo bonus, nisi*

(1) S. Thom. *In lib. 1.<sup>um</sup> Ethicor.* lect. 12, paragr. 6.

(2) Art. 7, ad 5.<sup>um</sup>

*unus Deus* (1), qui etiam solus hac ratione dicitur summum bonum. Atque in hoc sensu coincidit hæc divisio cum alia, qua utuntur Theologi ex Dionysio (2), Augustino (3) et Boëtio (4), dividentes bonum in bonum *per essentiam* et *per participationem*. Nam bonum per essentiam est bonum simpliciter; est enim ipsa essentia bonitatis, *quæ in cætera omnia pro utriuscujusque capiti radios bonitatis emittit*, ut ait Dionysius: unde in se essentialiter includit quidquid ad rationem boni et perfecti pertinere potest, quod est Dei proprium. Et ideo solus ipse et est bonum per essentiam et bonum simpliciter ac summum; alia vero sunt bona secundum quid et per participationem» (5).

«Alter sensus illius divisionis est, ut membra non referantur ad totam latitudinem entis, sed ad determinatum genus vel speciem; et hoc modo ad omnia genera vel species entium potest divisio applicari, et bonum simpliciter dicatur illud ens, quod habet omnem perfectionem sibi debitam in suo ordine, bonum autem secundum quid erit, quod aliquid perfectionis debitæ habet, et aliquid ei deest. Et hoc modo substantia creata non est bona simpliciter, nisi sit debitæ accidentibus affecta; neque accidens est bonum simpliciter, nisi habeat intensionem debitam, vel aliam similem perfectionem. Atque hoc modo dixit Dionysius (6): *Bonum est ex integra causa, malum autem ex quocumque defectu*» (7).

Malum  
simpliciter et  
secundum quid.

Divisio autem mali in malum simpliciter et malum secundum quid, puto non posse intelligi in altero sensu, quem explicuimus de bono simpliciter ac bono secundum quid. Etenim nihil est nec esse potest malum, quod sit purum malum, nempe careat omni prorsus bonitate ac perfectione, ut magis patebit ex dicendis (8).

(1) Marc. cap. 10, v. 18.

(2) De *Divin. Nomin.*, cap. 1, et 4.

(3) De *Trinit.*, lib. 8, cap. 3.

(4) De *Hebdomad.*, cap. 2.

(5) Suarez, disp. 10 *Metaph.*, sect. 2, n. 34. Cfr. S. Thom., 1 p., quæst. 6, a. 2, ad 2.<sup>um</sup> et art. 3.

(6) Ubi supra.

(7) Suar. loc. cit., n. 35.

(8) De tota hac materia videndus est Eximius Doctor, disp. *Metaph.* 10, sect. 2, et disp. 11, sect. 2.

## ARTICULUS III.

## Utrum bonum sit passio entis.

Rationes  
dubitanda.

153. Videri posset negative respondendum esse. Et ratio est, quia nec omne bonum videtur esse ens, nec vicissim omne ens gaudere bonitate. Primum patet primo in ordine physico, nam ipsum non esse bonum dicitur, quemadmodum Christus Dominus edixerat de Juda: *Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille* (1); deinde in ordine morali, in quo non solum bonum est implere præceptum, sed etiam cavere a culpa dicitur bonum. Alterum etiam patet. Quia bonum vel consideratur, ut importans perfectionem absolutam, vel ut importans perfectionem relativam vel alteri convenientem. Si primo modo consideres bonum, quædam occurrunt, quæ aliquo modo entia sunt, et nihilominus non videntur esse bona. Tales sunt reales relationes in sententia multorum: itaque res mathematicæ, quas negasse dicitur Aristoteles (2) esse bonas; et materia prima, quæ cum actum vel actualitatem non habeat, nec perfectionem potest habere, et essentiæ rerum, quæ licet sint aliquo modo realia entia, non tamen bonæ, quia cum ex sese non habent existentiam, nec possunt habere perfectionem nec proinde appetibilitatem, nisi in ordine ad illam. Ut omittam nunc multa, quæ carent modo et ordine debito, in quibus tamen simul cum specie bonum inesse superius cum SS. Augustino ac Thoma docuimus.

Ex quo etiam inferitur esse quædam entia, quæ bonitatem relativam non habent, quia quæ in se et absolute bonitate carent, qui possint alteri esse bona? (3).

Communis  
sententia  
affirmativa.

Hiscæ non obstantibus communis responsio est contra Manichæorum et Priscillianistarum errorem, qui creaturas aliquas ex sese malas esse a summo malo procreatas, autamarunt (4), bonum esse attributum vel proprietatem entis.

- (1) Matt. cap. 26, v. 24.  
 (2) *Metaph.* lib. 3, cap. 2, text 3. Cfr. S. Thom. ib. lect. 4, par. c.  
 (3) Vide Suarez, disp. *Metaph.* 10, sect. 3, n. 1.  
 (4) Vide auctores Historiæ ecclesiast. passim post Eusebium (lib. 7, cap. 28), Nicephorum (lib. 6, cap. 31), S. August. (lib. de

Dubia vero illa ut diluerent Philosophi, alii in alias abiere sententias, quarum varietas respicit potissimum intelligentiam boni transcendentis, quod passio entis dicendum sit, entisque, cujus passio bonum communiter existimatur.

Primo enim quidam videbantur sentire cum Hervæo, Durando et Capreolo (1) bonum transcendens, quod est passio entis, esse bonum respectivum, quatenus nempe dicitur bonum et conveniens alteri. Alii vero bonum hujusmodi respectivum arbitantes de non entibus quoque prædicari posse, bonum transcendens in bono absoluto reponere (2). At Suarez (3), Card. Aguirre (4) et alii, utrumque bonum et absolutum et relativum, putarunt esse passionem entis. Ens etiam, cujus bonum dicitur passio, Javellus (5) voluit apud Blasium a Conceptione (6) intelligendum esse ens participialiter sumptum; alii vero putant bonum transcendentale esse proprietatem entis nominaliter sumpti.

Jam nostra sententia est bonum esse talem passionem vel attributum entis, qualia superius ostendimus esse verum et unum, quæ nempe cum ente convertantur. Quare duo probanda sunt, primo bonum proprie dictum non latius se extendere, quam ens reale, sed in eo fundari; secundo omne ens reale esse vere bonum bonitate transcendentali.

154. PROPOSITIO 1.<sup>a</sup> Non ens proprie loquendo non est bonum, seu ratio boni necessario includit rationem entis, in eoque fundatur.

Id significavit Aristoteles cum scripsit bonum totidem modis dici, quot modis dicitur ens, *nam in substantia dicitur, ut Deus et mens, et in qualitate, ut virtus, et in quantitate, ut mediocre, et in eo quod est ad aliquid (relatio), ut utile, et in quando, ut occasio, et in ubi, ut domicilium, et in aliâ hujus generis.* Unde concludit contra Platonem, bonum non posse

*Hæres.* et in multis opusculis contra Manichæos, et S. Leonem. M. (epist. 93 ad Thuribium Asturicensem), et Concil. Bracharense I.

- (1) Apud Suarez, *ibid.*  
 (2) Apud Suarez, *ibid.*  
 (3) Loc. cit., n. 4 et 6.  
 (4) *Disput. ethica*, disp. 1, quæst. 4, sect. 6.  
 (5) In 1.<sup>æ</sup> part., quæst. 5, art. 3.  
 (6) *Metaph.*, disp. 24, quæst. 2, n. 8.

quamquam non  
una est rei  
explicitio  
ab auctoribus  
tradita.Ratio boni  
supponit entis  
rationem,  
in  
eoque fundatur

esse aliquid unum separatum quasi ideam et rationem communem omnium bonorum; *tunc enim non in omnibus categoriis, sed in una sola diceretur* (1). Idem quoque voluisse dicendus est S. Thomas, docens rationem entis esse priorem ratione boni (2); et unumquodque in tantum esse bonum, in quantum est perfectum (3); et in bono rationem entis includi (4); et bonum et ens supposito vel secundum supposita converti (5). Unde conclusit, quod *sicut impossibile est, quod sit aliquid ens, quod non habeat esse, ita necesse est quod omne ens sit bonum ex hoc ipso, quod esse habet, quamvis et in quibusdam entibus multae rationes bonitatis superaddantur supra suum esse, quo subsistunt. Cum autem bonum rationem entis includat, ut ex praedictis articulo praecedenti habet; impossibile est aliquid esse bonum, quod non sit ens. Et ita relinquatur, quod bonum et ens convertantur* (6).

**Probatur 1.<sup>o</sup>** Quia bonum esse potest vel bonum in se vel bonum alteri. Et bonum quidem in se nullum esse potest, quin sit ens. Nam bonum in se importat perfectionem convenientem vel consentaneam, ut superius dictum est. Atqui nulla perfectio intelligi potest sine entitate. Ergo... Et de hoc nulla videtur esse dubitatio.

De bono autem relativo idem ob eandem rationem dicendum est, primo, quia bonum relativum idem sonat ac perfectivum alterius vel convenientem alteri. Atqui quomodo potest esse perfectivum alterius, quod nullam in se habeat perfectionem?

Præterea «ea quæ reputantur convenientia alicui, cum tamen non sint entia, sed potius privationes aut negationes entium, revera non sunt bona; et eo modo, quo interdum bona appellantur, quatenus appetibilia sunt, etiam dicuntur quodammodo entia.» Ergo nullum est vere ac proprie bonum, quin sit ens.

(1) Arist., lib. 1.<sup>o</sup> *Ethicor.*, cap. 6. Cfr. S. Thom. *ibid.*, lect. 8, paragr. e.

(2) 1 p., quest. 5, art. 1; art. 3 ad 4.<sup>um</sup>

(3) Lib. 3.<sup>o</sup> *Contr. Gent.*, cap. 20, et alibi.

(4) *De Verit.*, quaest. 21, art. 1.

(5) 1 p., quest. 16, art. 4; *de Verit.* quaest. 21, art. 2.

(6) S. Thom. *de Verit.*, quaest. 21. Cfr. 1 p., quest. 5, art. 2 ad 4.<sup>um</sup>

Antec. probatur quoad primam partem. «Quia id, quod dicitur convenientem tamquam privatio, revera non est bonum, sed carentia alicujus mali, si præcise in privatione sistatur. Carentia autem mali, ut sic, non est bonitas, nisi aliud addatur. Sicut etiam in moralibus aliud est declinare a malo, et aliud facere bonum, et non agere bonum non est virtus aut bonum, nisi includat positivam voluntatem non agendi malum. Sic ergo est in naturalibus; carere enim cæcitate proprie non est bonum oculi, sed est carentia mali seu disconvenientis, et conditio quædam necessaria, ut suam bonitatem ac perfectionem habere possit.

Altera vero pars antecedentis probatur, nempe quod «si hujusmodi privationes convenientes rebus denominari possunt bonæ, eodem modo vocari possunt entia. Nam ut in superioribus ex doctrina Aristotelis et D. Thomæ notavimus, ens interdum dicitur, quod re vera habet esse, interdum vero quod per modum entis vere prædicari potest, quomodo dicitur homo esse cæcus, vel cæcitas esse in homine. Propter hanc ergo umbram entis fit, ut tale ens, si sit convenientem alicui, bonum ei appelletur. Semper ergo bonum proportionem servat ad ens, neque universalius, quam illud, extenditur» (1).

Quare privationem dixit S. Thomas bonum rationis, quasi bonum fictum a ratione vel solum in intellectu et nulli extra intellectum existens: *Privatio, inquit, non dicitur ens naturæ, sed solummodo ens rationis; et sic est bonum rationis* (2). Et simili modo, ex eodem S. Doctore, *non esse secundum se non est appetibile, sed per accidens, in quantum scilicet ablatio alicujus mali est appetibilis, quod malum quidem aufertur per non esse: ablatio vero mali non est appetibilis, nisi in quantum per malum privatur quoddam esse. Illud igitur, quod per se est appetibile, est esse; non esse vero per accidens tantum, in quantum scilicet quoddam esse appetitur, quo homo non sustinet privari; et sic etiam per accidens non esse dicitur bonum* (3).

(1) Suarez, disp. *Metaph.* 10, sect. 3, n. 3.

(2) *De Verit.* quaest. 21, art. 2, ad 7.<sup>um</sup>

(3) S. Thom. 1 p. quaest. 5, art. 2 ad 3.<sup>um</sup>



Et ex his concidunt, quæ primo loco objecta sunt initio hujus articuli.

155. PROPOSITIO 2.<sup>a</sup> **Omne ens reale est quoque bonum: ideoque bonum est attributum seu passio entis.**

Propositio hæc quoad primam partem fide divina certa est contra Manichæos et Priæscillianistas, quibus prævisse refert Pythagoricos S. Thomas (1). Itaque probatur per partes.

Omne ens reale est bonum.

**Prima pars.** Quia ens vel est creatum vel increatum et principium creatorum omnium. Jam primum ens summum bonum est, ut suo loco ostendetur; idque est Fide divina certum, sicut etiam eadem Fide certum est, unum dumtaxat esse principium rerum omnium creaturarum (2).

At entia quoque creata bona esse testantur non uno in loco Sacræ Litteræ; quæ cum singularum rerum creationem narrant, mox addunt: *Et vidit Deus, quod esset bonum* (3), ac postea generatim de omnibus entibus a Deo productis ita pronuntiant: *Viditque Deus cuncta, quæ fecerat; et erant valde bona* (4). Et alibi: *Cuncta fecit bona in tempore suo* (5). Item: *Omnis creatura Dei bona est*. (6). Vide etiam S. Augustinum et Bedam (7). Verum plura de his dabunt Theologi.

Ratio vero plane convincens hujus veritatis est, quod repugnet esse ens sine sua entitate vel essentia, atque adeo sine aliqua perfectione sibi propria et consentanea. Atqui perfectio hujusmodi est bona, ut patet ex definitione boni superius data, vereque appetibilis est, nec potest non appeti a proprio subjecto. Itaque *cum omnis natura appetat suum esse et suam perfectionem, necesse est dicere, quod esse et perfectio cujuscumque naturæ babeat rationem bonitatis* (8). Ac proinde

(1) 1 p. quæst. 48, art. 1 ad 1.<sup>um</sup>; et de *Potent.* quæst. 3, art. 6.

(2) Vide Concil. Lateran. sub Innocentio III, cap. *Firmiter*, de *Summa Trinit.*; et Concil. Vatican. in Constitutione dogmatica de *Fide*, cap. 1.

(3) Vide *Genes.* cap. 1, v. 4, 12, 18, 21, 25.

(4) *Ibid.* v. 31.

(5) *Eccl.* cap. 3, v. 11.

(6) 1 *Timoth.* cap. 4, v. 4.

(7) Apud Suarez, disp. *Metaph.* 10., sect. 3, n. 13.

(8) S. Thom. 1 p., quæst. 48, art. 1. Cfr. lib. 3.<sup>o</sup> *Contr. Gent.*, cap. 7, ubi plura congeruntur in hanc rem argumenta.

nullum est reale ens, quod non habeat bonitatem, seu non sit bonum.

Quod si quæras, quodnam sit bonum illud, quod de omni ente reali prædicatur, absolutumne, an relativum; respondebo utrumque bonum prædicari posse de ente. Absolutum quidem, quia nullum est ens, quod careat saltem essentiali perfectione sibi convenienti secundum propriam speciem. Relativum vero, quia nullum pariter est ens, quod non sit alicui alteri bonum, quemadmodum egregie probat inductione Doctor Eximius. Nam in primis ens vel est accidens vel substantia. Jam substantia bona est accidentibus propriis: itemque accidens conveniens est, atque adeo bonum alicui substantiæ, licet alicui alteri potest non convenire, sed esse malum. Solum excipi posset judicium erroneum respectu intellectus, et actus intrinsece mali respectu voluntatis. Nihilominus etiam in his considerari potest aliqua proportio cum facultate labili ac defectibili: unde etiam solent sæpe appeti saltem ut bona delectabilia. Rursus causa bona est effectibus, et vicissim effectus causæ: itemque pars parti ad conficiendum totum naturaliter destinata, ac totum partibus, unde etiam fit, ut quælibet pars naturaliter appetat totius, plusquam suis, conservationem, ut notavit S. Thomas (1). Et hæc quidem valeant de entibus creatis. Substantia vero increata est omnis boni bonum, non quidem in genere causæ formalis intrinsecæ, quia divina bonitas nequit esse forma bonis creatis inhærens, nec venire in compositionem, sed in genere causæ efficientis et finalis, vel etiam formalis extrinsecæ, siquidem a bono increato profluit, ac pendet omnis creatæ rei bonitas, et in illius boni consecutione vel aliquali imitatione summa perfectio creaturæ consistit. Et e converso res creatæ licet non possint dici convenientes Deo vel bonæ respectu Dei eo modo, quo ipse est bonus illis et conveniens, possunt tamen aliquo modo dici convenientes Deo, tamquam opera decentia ipsum et consentanea bonitati ac sapientiæ illius (2).

Omne ens est bonum sive absolute sive relative.

(1) 2. 2., quæst. 26, art. 1.

(2) Vide Suarez, disp. *Metaph.* 10, sect. 3, n. 6, 7, 8.

«Unde ratio generalis reddi potest, quia omne ens est in se aliquo modo bonum et perfectum; omne autem bonum non solum sibi ipsi conveniens est, sed est etiam alicui conveniens, vel ut sese illi communicet aliquo modo, vel saltem ut ab illo fiat, et ad aliorum commodum, vel saltem ad universi pulchritudinem et alicquale complementum ordinetur» (1).

**Secunda pars** propositionis patet. Nam ad rationem attributi sequitur, ut sit prædicatum omni et soli rei conveniens, et ad secundarium illius conceptum spectans. Atqui talis est ratio boni, quemadmodum patet ex hactenus dictis. Ergo...

Cæterum si quis quærat, quodnam sit bonum trascendens, videtur dicendum esse bonum in sua generali ratione sumptum, et prout præscindit a variis divisionibus et speciebus boni, esse entis attributum. Quamquam P. Suarez existimat bonum etiam honestum latius sumptum, quatenus importat honestatem, non præcise morum, sed naturæ seu naturalis proportionis et convenientiæ esse bonum trascendens et passionem entis (2). Mihi tamen difficile accidit capere, quænam naturalis proportio et convenientia, atque adeo per se appetibilitas, reperiri possit in actu erroneo iudicii vel in actu voluntatis intrinsece malo, v. g. blasphemæ, vel formalis odii Dei.

156. Verum jam respondendum est ad ea, quæ initio huius articuli adversus hanc propositionem secundo loco objecta sunt. Et in primis quod relationem attinet, si sermo esset de relatione rationis, facile concedi posset, eam, cum nihil reale sit, bonitatem non habere, jam enim probatum est bonum esse prædicatum omni et soli reali enti conveniens. Si autem sermo sit de relatione reali, negari nequit eam bonitate gaudere suæ propriæ entitati convenienti, ut patet ex generali ratione superius facta. Quæ doctrina jam diu tradita est ab Aristotele cum scripsit: *Bonum dicitur in substantia, et in qualitate, et in eo quod est ad aliquid, seu relatio* (3). Post quæ verba habet illa alia, quæ nuper in

(1) Suarez, *ibid.* n. 9.

(2) Suarez, *loc. cit.*

(3) Arist. *lib. 1.<sup>a</sup> Ethicor.*, cap. 6.

probatione primæ propositionis retulimus (1). Plura de hoc dabit Suarez (2).

Ad alterum, quod ex Philosopho desumebatur de rebus mathematicis, responderi potest huiusmodi res habere quidem bonitatem, eam tamen a Mathematico non considerari, idque, et nihil aliud, intendisse Philosophum. Ad rem S. Thomas: *Ea de quibus Mathematicus considerat, secundum esse, quod habent in rebus, bona sunt. Ipsum enim esse lineæ vel numeri bonum est, sed a Mathematico non considerantur secundum esse suum, sed solum secundum rationem speciei, considerat enim cum abstractione; non enim sunt abstracta secundum esse, sed solum secundum rationem. Dictum est autem supra (art. præc.) quod bonum non consequitur rationem speciei, nisi secundum esse, quod habet in re aliqua; et ideo ratio boni non competit lineæ vel numero, secundum hoc quod cadunt in consideratione mathematica, quamvis lineæ et numerus bona sint* (3).

Tertio loco objiciebatur materia prima, circa quam possunt esse diversi modi solvendi difficultatem pro diversa opinione Auctorum circa esse proprium entitatemque actualem materiæ, qua de re alibi disputandum est. Nam qui materiæ asserunt suam partialem entitatem suamque partiale esse distinctum ab esse formæ, non est, cur vereantur suam quoque illi tribuere bonitatem. Qui autem putant materiam primam ita esse puram potentiam, ut nullum esse proprium ex se formaliter habeat, respondere possunt materiam primam, *sicut non est ens nisi in potentia, ita nec bonum nisi in potentia*, quemadmodum loquitur in quodam loco S. Thomas (4). Quamquam ipse S. Doctor alibi aperte tribuat materiæ primæ actu et simpliciter suam bonitatem. *Licet unumquodque sit bonum in quantum est ens, non tamen oportet quod materia, quæ est ens solum in potentia, sit bona solum in potentia. Ens enim absolute dicitur, bonum autem et*

(1) Vide S. Thom., *lib. 1.<sup>a</sup> Ethicor.*, lect. 6.

(2) Disp. *Metaph.* 10, sect. 3, n. 11 seqq.

(3) S. Thom. *de Verit.*, quest. 21, art. 2 ad 4.<sup>um</sup> Cfr. 1 p., quest. 5, art. 3, ad 4.<sup>um</sup> Fusc de his Eximius Doctor *loc. cit.*, n. 19 seqq.

(4) 1 p. quest. 5, art. 3 ad 3.<sup>um</sup> Cfr. *de Verit.* quest. 21, art. 2 ad 3.<sup>um</sup>; et 1 p., quest. 48, art. 3. Vide Suarez *loc. cit.*, n. 24.

Bonum est passio  
vel proprietas  
entis.

Solvuntur initio  
propositæ  
difficultates.

*in ordine consistit, non enim solum aliquid bonum dicitur, quia est finis, vel quia est obtinens finem, sed etiamsi nondum ad finem pervenerit, dummodo sit ordinatum in finem, ex hoc ipso dicitur bonum. Materia ergo non potest simpliciter dici ens, ex hoc quod est potentia ens, in quo importatur ordo ad esse; potest autem ex hoc simpliciter dici bona propter ordinem ipsum. In quo apparet, quod bonum quodammodo amplioris est ambitus, quam ens. Propter quod Dionysius dicit, quod bonum se extendit ad existentia et non existentia. (De Divin. Nomin., cap. 4); nam et ipsa non existentia, scilicet materia, secundum quod intelligitur privationi subjecta, appetit bonum, scilicet esse; ex quo patet, quod etiam sit bona, nihil enim appetit bonum, nisi bonum (1). Quam doctrinam non semel tradidit Angelicus (2).*

De essentiis rerum, de quibus quarto loco dubitabatur, num bonitate gauderent, «dupliciter loqui possumus: primo prout sunt actu in rerum natura, secundo prout sunt in potentia antequam existant. Priori modo certum est, hujusmodi essentias esse bonas sua intrinseca et essentiali bonitate, quod praecipue clarum est, si per suam formalem entitatem sunt actualia entia. Qui vero distinguunt in re ipsa entitatem essentiae etiam actualem ab entitate existentiae, dicere consequenter debent etiam in entitate essentiae reperiri propriam transcendentalem bonitatem et perfectionem distinctam ab ipso esse existentiae et separabilem ab illa, ut de Christi humanitate multi opinantur... Posteriori autem modo loquendo de essentiis rerum nondum existentibus, quidam dicunt, quamvis sint entia, non tamen esse bona, quia bonum convertitur cum ente in actu, non autem cum ente in potentia. Quod significavit D. Thomas (3) dicens bonum idem esse quod perfectum, perfectum autem esse unumquodque in quantum est actu, quia esse est actualitas omnis rei. Idem habet 1.<sup>o</sup> Contra Gentes (4), ubi Ferrariensis addit seu declarat, non solum ens actu existens, sed etiam habens ordinem ad existentiam, esse bonum, sicut etiam est appetibile.»

(1) S. Thom., Lib. 3 *Contr. Gent.* cap. 20, arg. 3.<sup>o</sup>

(2) Vide quest. 1.<sup>am</sup> de Malo, art. 2, corp. et ad 8.<sup>am</sup>, 9.<sup>am</sup>, 14.<sup>am</sup> et 15.<sup>am</sup> Cfr. 1.<sup>o</sup> p. quest. 5, art. 3 ad 3.<sup>am</sup>; *Compend. Theolog.*, cap. 115.

(3) 1.<sup>o</sup> p., quest. 5, art. 1.

(4) 1.<sup>o</sup> ap. 38.

«Dicendum ergo est, in hoc etiam aequiparari et recipiari ens et bonum, nam essentiae rerum non existentium, sicut non sunt actu entia, ita neque sunt actu bona: et sicut sunt in potentia, quatenus possunt recipere esse, ita etiam sunt bona in potentia, quatenus possunt recipere actualem perfectionem ac bonitatem. Quoad usum autem vocum solet vocari ens, etiam quod non existit, propter objectivam capacitatem essendi; non solet autem vocari simpliciter bonum, nisi quod actu existit: et ita etiam nihil appetitur, nisi in ordine ad actualem existentiam, id est quatenus illam habet, vel saltem quatenus habiturum speratur, vel aliquo modo cum illa apprehenditur, ut sumitur ex D. Thoma (1), et notavit Cajetanus (2). Unde etiam divina voluntas eas creaturas proprie dicitur amare, quas vult aliquando esse, creaturas autem possibiles, quas decrevit nunquam producere, non proprie amat, quia nullum bonum in actu eis communicat; illud autem esse in potentia, non est nunc in eis aliqua actualis bonitas. Quod si aliquo modo dicitur Deus in eis complacere, id est vel secundum esse, quod habent in ipso Deo, vel secundum quod ab omnipotentia Dei denominantur possibiles, quod potius est complacere in sua omnipotentia, a qua habent, ut sint possibilia, etiam ea quae non sunt» (3).

Denique quod additum est de multis, quae carent modo et ordine debito, nihil valet; quia si sermo sit de modo et ordine accidentali essentiae superaddito, verum est, secus vero si sermo sit de modo et ordine essentiali (4).

157. PROPOSITIO 3.<sup>a</sup> Nullum proinde est ens in se totaliter nec essentialiter seu secundum suam essentiam malum, nec malum est aliqua natura.

Ens totaliter malum foret, quod nullam prorsus bonitatem retinet. Atqui ens nullam retinens prorsus bonitatem repugnat, ut constat ex prima parte; nam si ens est, entitate gaudet ac perfectione, saltem essentiali sibi propria,

Nullum est ens totaliter malum;

(1) 1.<sup>o</sup> p., quest. 3, art. 3.

(2) In 1.<sup>am</sup> part., quest. 5, art. 3 in fine.

(3) Suarez, loc. cit., n. 25.

(4) Vide Suarez, ibid. n. 27.

atque adeo bonitate. Itaque possunt esse etiam magis aut minus imperfecta in suo genere vel ordine et consequenter entia malo aliquo turpata; entia tamen penitus mala non sunt, nisi puræ chimæ. Quare etiam nihil est essentialiter malum, nam omne ens secundum suam essentiam necessario habet aliquam perfectionem sibi debitam cum sua specie, modo et ordine: ac proinde omne ens secundum suam essentiam nequit non esse bonum (1). Hinc

nec malum est aliqua natura.

**Secunda pars patet.** Quia omnis natura est ens quoddam reale, ac proinde bona. Cum ergo bonum et malum inter se opponantur, nulla natura potest esse mala, vel malum nequit esse natura quedam.

Vel si mavis, aliter. Malum est non ens. Atqui omnis natura est ens. Ergo malum non est natura (2).

Malum est in bono sicut in subjecto.

158. Hinc sequitur 1.<sup>o</sup> id, quod communiter dici solet cum S. Thoma, *malum esse in bono sicut in subjecto, vel malum fundari in aliquo bono illudque corrumpere* (3). Ratio primi est, quia malum non est aliquid per se existens, sed consistit in privatione perfectionis debitæ. Atqui privatio et forma privata sunt in eodem subjecto, ut constat inductione. Ergo malum necessario est in aliquo subjecto, in eo ipso nempe, in quo esse deberet perfectio, quam ipsum corrumpit. At subjectum illud in seipso bonum est, ut constat ex dictis. Ergo malum fundatur vel est in bono sicut in subjecto. *Omne malum inquit Angelicus, fundatur in bono, cum sit privatio, ut Augustinus dicit* (Enchir., cap. XI). *Unde sicut ante rerum creationem malum non erat, ita nec malum esset, si omnia Deus annihilaret* (4).

illudque corrumpit.

Ratio vero secundi est, quia malum est in subjecto quod bonum est, illudque privat perfectione debita, diminuendo bonitatem ejus, quam tamen nunquam penitus perimit, dum ipsum malum permaneat, quia dum remanet malum, debet

(1) Vide S. Thom. 1 p., quæst. 49, art. 3.

(2) Vide S. Thom., 1 p., quæst. 48, art. 1; 2.<sup>o</sup> dist. 34, art. 2; 3.<sup>o</sup> *Contr. Gent.*, cap. 7, 8, 9; *Compend. Theolog.*, cap. 115.

(3) Vide S. Thom., 1 p., quæst. 48, art. 3; 3.<sup>o</sup> *Contr. Gent.*, cap. 11; *de Malo*, quæst. 1, art. 2; *Compend. Theolog.*, cap. 118.

(4) S. Thom. *de Potent.*, q. 5, a. 3 ad 14.<sup>um</sup>

remanere subjectum ejusdem, quod bonum est (1). Quare scripsit Philosophus (2), *quod, si malum integrum sit, seipsum destruet: quia destructo omni bono, quod requiritur ad integritatem mali, subtrahitur etiam ipsum malum* (3).

Hinc autem fit repugnare purum malum, sed malum necessario esse bono admixtum. Si autem purum malum repugnat, repugnat quoque summum malum. *Summum enim malum oportet esse absque consortio omnis boni, sicut et summum bonum est, quod omnino separatum est a malo. Non potest autem esse aliquod malum omnino separatum a bono, cum ostensum sit, quod malum fundatur in bono. Ergo nihil est summe malum* (4). Præterea si aliquid est summe malum, oportet, quod per essentiam suam sit malum, sicut et summe bonum est, quod per suam essentiam bonum est. Hoc autem est impossibile, quum malum non habeat aliquam essentiam, ut supra probatum est. Impossibile est igitur ponere summum malum, quod sit malorum principium (5).

Repugnat purum et summum malum

159. Sequitur 2.<sup>o</sup> Mali capax non esse bonum quodlibet; sed bonum vel subjectum potentiale et compositum, aut certe componibile, ac proinde actum purum non posse pati malum, sed necessario esse purum bonum.

Mali capax non est, nisi subjectum potentiale, vel compositum aut componibile.

Sane malum est in bono, et in tantum est in eo, in quantum privat perfectione debita. Ergo bonum capax mali necessario constat sua propria perfectione ac bonitate sibi essentiali, qua privari nequit, et illa alia præterea, qua privari potest, ac porro privatur per malum, quæ proinde necessario distincta est a perfectione ac bonitate subjecti, utpote separabilis ab ea, ac proinde facit compositionem cum eo. Subjectum ergo capax mali necessario est potentiale et compositum vel saltem componibile (6). Quare actus purus, utpote excludens omnem potentialitatem capacitatemque

(1) Vide S. Thom. de his in 1 p., quæst. 48, art. 4, quæst. 49, art. 3; lib. 3.<sup>o</sup> *Contr. Gent.*, cap. 12; *de Malo*, quæst. 2, art. 11; 1. 2., quæst. 85, art. 1; 2.<sup>o</sup> dist. 34, art. 5; *Compend. Theol.* cap. 117.

(2) Aristot., lib. 4.<sup>o</sup> *Ethicor.*, cap. 5 ante med.

(3) S. Thom., 1 p., quæst. 49, art. 3.

(4) S. Thom., lib. 3.<sup>o</sup> *Contr. Gent.*, cap. 15 initio.

(5) S. Thom. *ibid.* *Adhuc...*

(6) Vide S. Thom., 2.<sup>o</sup> dist. 34, quæst. 1, art. 4.

compositionis, infici malo nequaquam potest, atque adeo est purissime bonum... *Bonum quod est compositum ex subjecto et perfectione*, inquit S. Thomas, *diminuitur per malum, in quantum tollitur perfectio, et remanet subjectum; sicut cæcitas privat visum, et diminuit oculum videntem, et est in substantia oculi, vel etiam in ipso animali, sicut in subjecto. Unde si aliquid bonum est, quod est actus purus, nullam potentiam permixtionem habens, cuiusmodi est Deus, in tali bono nullo modo potest esse malum (1).*

Ex quibus omnibus sponte fluit illud, quod Dionysius probat (2), *malum nihil aliud esse, nisi bonum imperfectum (3).*

Malum nequit  
esse causa  
per se.

160. **Sequitur 3.<sup>o</sup>** Malum non posse esse causam per se, sed tantum per accidens. In primis fatendum est malum aliquo modo esse causam, ut patet discurrendo per omnes causarum species. *In specie quidem causæ efficientis, quia propter causæ agentis deficientem virtutem sequitur defectus in effectu et actione. In specie vero causæ materialis, quia ex materie indispositione causatur in effectu defectus. In specie vero causæ formalis, quia uni formæ adiungitur alterius formæ privatio. In specie vero causæ finalis, quia indebito fini adiungitur malum, in quantum per ipsum debitus finis impeditur (4).*

In genere causæ formalis habet malum speciem quamdam causæ, quia cum sit privatio perfectionis debitæ, concipitur a nobis instar formæ cuiusdam malignæ; sed revera non est causa formalis, cum non sit forma subjecto inherens, sed ipsa formalis corruptio vel privatio boni. In genere autem causæ efficientis et finalis non est causa per se, id est causans ratione sui, et quatenus est privatio quædam, sed per accidens, vel secundum quod bono adiungitur, quod per se causat (5). Et ratio est, *nam omnis actio est ab aliqua forma* (nempe ab aliquo actu vel natura), *et omne, quod desideratur ut finis, est perfectio aliqua* (nempe bonitas),

(1) S. Thom., *de Malo*, quæst. 1, art. 2, fin. corp. Cfr. *Compend. Theolog.*, cap. 117.

(2) De *Dion. Nomin.*, cap. 4.

(3) S. Thom., 2.<sup>a</sup> dist. 34, art. 1 corp.

(4) S. Thom., 3.<sup>a</sup> *Contr. Gent.*, cap. 14 item.

(5) Cfr. S. Thom., *de Malo*, quæst. 1, art. 3 ad 4.<sup>um</sup>

nihil enim nisi bonum potest rationem finis induere; quemadmodum in superioribus explicatum est. *Et ideo Dionysius dicit (1): Malum non agit neque desideratur, nisi virtute boni adjuncti; per se autem est infinitum* (id est non habens rationem finis) *et præter voluntatem et intentionem (2).*

Et alibi idem S. Thomas adhuc magis declarat, quomodo malum per se vel ratione sui nequeat esse causa efficiens: *Quia omne agens agit, secundum quod actu est* (quia nisi existat ipsum actu, virtutemque effectricem actu habeat, quomodo poterit aliquid efficere?), *et per consequens, secundum quod est aliquo modo perfectum. Secundum autem quod malum est, non est actu, cum unumquodque dicatur malum, ex hoc quod potentia est privata proprio ex debito actu. Secundum vero quod actu est unumquodque, bonum est, quia secundum hoc habet perfectionem et entitatem, in qua ratio boni consistit. Nihil ergo agit in quantum malum est, sed unumquodque agens agit, in quantum bonum est (3).*

Est autem malum causa per accidens, quia accidit vel inest subjecto bono operanti, in quantum bonum est. Sicut etiam musicus dicitur per accidens ædificare, quia non operatur ut musicus, siquidem musica effective non concurrit ad ædificationem, sed quia contingit ædificatorem callere musicam (4).

*Præterea ex defectu causæ sequitur defectus in effectu. Defectus autem in causa est aliquod malum. Non tamen potest esse causa per se, quia res non est causa per hoc, quod est deficiens, sed per hoc, quod est ens, si enim tota deficeret, nullius esset causa. Malum igitur est alicujus causa per accidens (5).*

Quæ cum ita sint, vides hinc iterum repugnantiam summi cuiusdam mali, quod omnium malorum principium foret, quemadmodum comminiscabantur Manichæi.

(1) De *Dion. Nomin.*, cap. 4. Vide ib. S. Thom., a princip., lect. 23.

(2) S. Thom., 1 p., quæst. 48, art. 1 ad 4.<sup>um</sup>

(3) S. Thom., *de Potent.*, quæst. 3, art. 6.

(4) Vide S. Thom.; *Compend. Theol.*, cap. 117; *de Potent.*, quæst. 3, art. 6; lib. 3 *Contr. Gent.*, cap. 14 initio.

(5) S. Thom., *Contr. Gent.*, lib. 3, cap. 14, *Præterea...*

Nam malum non agit nisi in virtute boni, ut ex præmissis patet. Primum autem principium agit in virtute propria (si enim ageret in virtute alterius, non posset esse primum principium). Malum igitur non potest esse primum principium (1).

Malum non agit  
nisi in virtute  
boni.

Ex quibus facile reddes rationem doctrinæ illius, quam ex Dionysio mutuatur Angelicus, quod nempe malum non agit nisi in virtute boni, bonum autem e converso agit in propria virtute, non autem in virtute mali. Bonum est, inquit, vehementius in agendo, quam malum: et iterum, bonum agit in virtute propria, sed malum agit in virtute boni, ut dicit Dionysius (2): unde magis amatur bonum, quam odiamur malum illi oppositum (3). Et alibi: Secundum quod formæ et fini, quæ habent rationem boni, et sunt agendi vera principia, est adjuncta privatio contrariæ formæ et finis contrarii, actio quæ sequitur ex tali forma et tali fine, attribuitur privationi et malo; per accidens quidem, secundum quod hujusmodi, non est alicujus actionis principium. Propter quod bene dicit Dionysius (4), quod malum non pugnat contra bonum; nisi virtute boni; secundum se vero est impotens et infirmum, quasi nullius actionis principium. Malum vero corrumpere dicitur bonum, non solum agendo virtute boni, sicut expositum est, sed formaliter secundum se, sicut dicitur cæcitas corrumpere visum, quia est ipsa visus corruptio: per quem modum dicitur albedo parietem colorare, quia ipsa est parietis calor (5).

Ex his facile est respondere ad id, quod quidam solent querere, cur nempe malum non inter attributa entis non numeretur. Ratio vero est, primo quia malum, ut malum, non dicit aliquid pertinens ad entitatem, sed e converso defectum: deinde quia non convertitur cum ente, siquidem nec omne ens est malum, ut patet in Deo, nec malum omne est ens, cum ad denominationem mali sufficiat sola

(1) S. Thom., *ibid.*, cap. 15, *Amplius...* ubi plura alia require, si lubet.

(2) De *divin. Nomin.*, cap. 4.

(3) S. Thom., 3.<sup>a</sup> dist. 27, quæst. 1, art. 3 ad 3.<sup>um</sup>

(4) De *divin. Nomin.*, cap. 4.

(5) S. Thom., 3.<sup>o</sup> *Contr. Gent.*, cap. 9., *Per hoc etiam patet.* Cfr. 2.<sup>a</sup> dist. 34., quæst. 1, art. 2 ad 4.<sup>um</sup>

privatio. Denique quia malum non ab intrinseco consequitur ens, sed solum per accidens et ab extrinseco illi convenit (1).

#### ARTICULUS IV.

In quo consistat formalis ratio mali, et quo pacto malum opponatur bono.

161. Ante omnia ponendum est malum dari in rebus: id quod et divinæ Litteræ Patresque passim testantur (2), et confirmat omnium experientia.

Datur malum  
in rebus;

Cæterum fuse et egregie docet Angelicus existentiam malorum ad perfectionem et pulchritudinem mundi, sapientia divina ordinante, conferre. In primis enim distinctio et multitudo rerum intenta a Deo in creatione est; produxit enim res in esse propter suam bonitatem communicandam creaturis, et per eas representandam. Et quia per unam creaturam sufficienter representari non potest, produxit multas creaturas et diversas, ut quod deest uni ad representandam divinam bonitatem, suppleatur ex alia (3). Ob eandem causam Deus inæqualitatem creaturarum secundum perfectionem intendit. Nam distinctio et multitudo, quæ infinitam bonitatem Dei representat, notamque reddit, non est distinctio pure numerica intra eandem speciem, quæ materialis vocatur, sed formalis, quæ ex specierum varietate, atque inæqualitate, resultat. Et secundum hujusmodi distinctionem in rebus naturalibus gradatim species ordinate esse videntur; sicut mixta perfectiora sunt elementis, et plantæ corporibus mineralibus, et animalia plantis, et homines altis animalibus; et in singulis eorum una species perfectior aliis invenitur. Sicut ergo divina sapientia causa est distinctionis rerum propter perfectionem universi, ita et inæqualitatis. Non enim esset perfectum universum, si tantum unus gradus bonitatis inveniretur in rebus (4).

idque ad  
perfectionem  
conferri  
et pulchritudinem  
mundi;

(1) Hæc fuse declarata vide apud Suarez, disp. *Metaph.* 11, sect. 4.

(2) Vide v. g. *Eccl.*, cap. 11, v. 14; cap. 39, v. 5; *Isaia*, cap. 51, v. 20; *Matt.*, cap. 6, v. 13; S. August. *Contra Julian.* lib. 1, cap. 3; S. Thom., 1 p., quæst. 48, art. 2; 2.<sup>a</sup> disp. 34, quæst. 1, art. 1 corp.; 1.<sup>a</sup> dist. 46, art. 3.

(3) S. Thom., 1 p., quæst. 47, art. 1.

(4) S. Thom., 1 p., quæst. 47, art. 2.